

Brottmål

[Introduktion](#) - [Domstolar](#) - [Tvistemål](#) - [Brottmål](#)

Frågor

- Vilka olika misstankegrader finns det?
 - Vilka olika tvångsåtgärder och frihetsberövande kan en misstänkt utsättas för?
 - Hur fungerar häktning och när ska det ske?
 - Vad är åklagarens uppgift?
 - Vad går förundersökningen ut på och hur ska den bedrivas?
 - När tilldelas en offentlig försvarare?
 - När ska en förundersökning inledas?
 - När ska åtal väckas?
 - Hur ser sammansättningen ut i tingsrätten vid brottmål?
 - Vad innebär dispositionsprincipen specifikt i brottmål?
 - Vad är gärningsbeskrivningen – och varför måste den vara noggrant skriven?
 - Om omröstningen blir lika, vilket påföljdsval skulle i så fall bli fall ut?
-

Introduktion

Brottmål skiljer sig från tvistemål i det att det inte föreligger en tvist mellan två parter. Istället är det en part, åklagaren, som ska utreda om en gärning är brottslig och i så fall väcka åtal mot misstänkt gärningsman. Åklagaren representerar staten med uppgift att se till att de handlingar som bedömts som brottsliga i lagstiftning också ska leda till påföljd – dvs en brottsbekämpande funktion. Förberedelsen skiljer sig också från den i tvistemål, medan huvudförhandlingen i princip sker på samma sätt (där processrättsprinciperna spelar stor roll).

Kortfattat ser processen ut så här:

- Ett brott begås, antingen av en känd eller okänd gärningsman.
- Polis och åklagare inleder en förundersökning (FU), och till slut väljer åklagaren att väcka åtal eller lägga ner förundersökning.
- Åtal väcks genom en stämningsansökan, där åklagaren yrkar på att gärningsman ska straffas enligt den beskrivning av gärningen som åklagaren formulerat i stämningsansökan.
- Därefter drar huvudförhandling igång, och den sker i princip på samma sätt som i tvistemål. Parterna lägger fram sitt yrkande och bestridande, varpå de utvecklar sakomständigheter, därefter tas eventuella vittnen in och till sist avslutar parterna med plädering.

Förundersökning

När en gärning som kan misstänkas vara brottslig (och faller under allmänt åtal) begåtts inleder polis eller åklagaren en förundersökning för att utreda gärningen och om möjligt lösa brottet. Man säger att polis eller åklagare ska ha **anledning att anta** att ett brott har begåtts, **RB 23:1**.

Denna anledning kan uppstå genom polisanmälan. Polisen kan då t ex kalla in vem som helst till **förhör**. Den som kallas till förhör behöver inte vara misstänkt, utan det räcker att polisen tror att personen kan lämna upplysningar som spelar roll för förundersökningen. Polisen kan tvinga person att stanna i 6 timmar, **RB 23:6**.

Är det så att man vid ett tidigt skede redan kan misstänka någon, eller att man under ett förhör med en person misstänker den personen, kan förhöret hållas i maximalt 12 timmar, **RB 23:9**.

Därefter måste misstankegraden stärkas successivt för att den misstänkta ska kunna fortsätta frihetsberövas. Frihetsberövande kan ske i tre steg, gripande, anhållande och häktning (mer nedan).

I förundersökning ska det ska utredas vem som **skäligen kan misstänkas** för brott och om **tillräckliga skäl** föreligger för åtal, **RB 23:2**. Förundersökningen måste ske **objektivt**, **RB 23:4** - alla omständigheter ska beaktas, sådant som kan vara till nackdel för den misstänkte men även sådant som kan vara till fördel måste lyftas fram.

Skäligen misstanke är ett viktigt steg i förundersökningen. Skäligen misstänkas innebär att de finns konkreta och objektivt underbyggda omständigheter som med en viss styrka talar för att en viss person har begått den gärning som misstanken avser. Det är ett viktigt steg, då polis och åklagare vid kan utöva tvångsåtgärder mot den misstänkte. Det är dels frihetsberövande åtgärder, dels åtgärder som krävs i förundersökning, så som husrannsakan, elektronisk övervakning eller kroppsbesiktning.

När någon kan **skäligen misstänkas** ska denna underrättas, den misstänka har också, löpande, rätt att ta del av vad som förekommit vid förundersökningen, **RB 23:18**.

Förundersökning kan leda till **åtal** - åklagaren ska väcka åtal när åklagaren tror att man kan få en fällande dom, **RB 23:20**.

Åtal väck genom att **stämningsansökan** lämnas in till tingsrätt, RB 20:1, 45:1

Frihetsberövande åtgärder

En första förutsättning för ett **gripande**, **RB 24:7** är att polisen ska bedöma att det finns skäl för ett anhållande. Polisen får endast gripa om det rör sig om en brådskande situation, t.ex. om den misstänkte är tagen på bar gärning eller på flyende fot. Kravet för vad som anses vara en brådskande situation är om t.ex. om åklagaren inte nås för ett beslut för anhållande.

Anhållande, **RB 24:6**, i praktiken innebär att du väntar på ett beslut om häktning. Detta innebär att prövningen för anhållande utgår ifrån samma regler som domstolens prövning om häktning. Ett anhållande får bara ske om du är misstänkt för ett brott där häktning är nästa steg. Det är åklagaren som måste besluta om anhållande. Senaste tredje dagen efter anhållning måste häktningsframställan göras - misstänkt kan därför, utan att vara häktad, sitta frihetsberövad i tre dygn, **RB 24:12**.

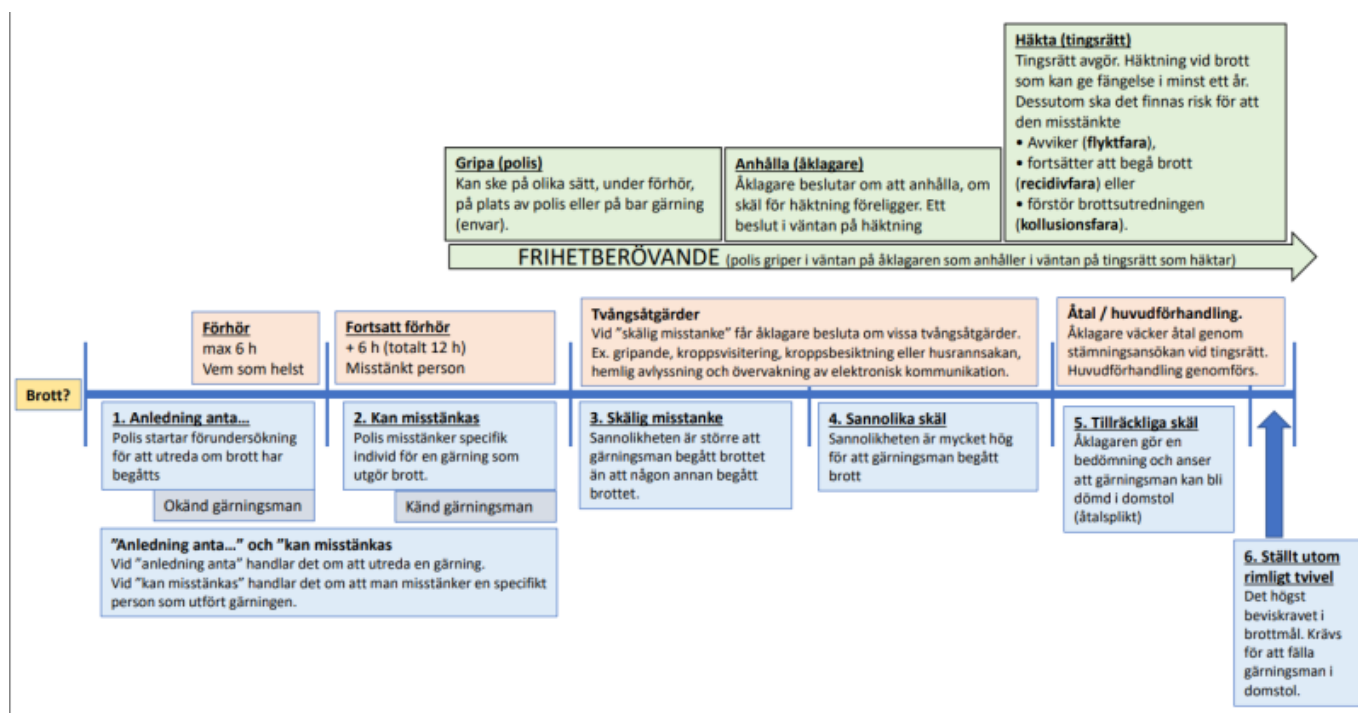
För **häktning, RB 24:1**, krävs att åklagare på **sannolika skäl** misstänker någon för ett brott som ger minst ett år eller mer. Kan brottet ge minst två år finns den en obligatorisk regel om att häkta. Häktningens beslut fattas av **domstol**. Häktning gäller i två veckor, därefter måste domstol fatta ett nytt beslut, och därför kan häktningstiden förlängas. Det finns idag ingen gräns på hur länge en person kan sitta häktad.

Utöver sannolika skäl krävs det att något av **häktningsskälen** föreligger. Det är tingsrätten som avgör. Dessa kan vara att det finns en risk att den misstänkte avviker (**flykttfara**), att den misstänkte fortsätter att begå brott (**recidivfara**) eller att den misstänkte förstör brottsutredningen (**kollusionsfara**). Inte sällan uppfylls fler av dessa krav samtidigt.

Misstankeskala

Misstankeskalan (se bild nedan) kan sägas gå från: 1. Anledning att anta 2. Kan misstänkas 3. Skälig misstanke 4. Sannolika skäl 5. Tillräckliga skäl 6. Ställt utom rimligt tvivel

En person som grips på bar gärning hamnar först på högre upp i misstankeskalan direkt. Var en misstänkt person hamnar beror på vad polis och åklagare har för anledning att misstänka personen.

Åtal

Åtalet väcks alltså med stämningsansökan. I denna benämns misstänkt istället för tilltalad. I stämningsansökan är **gärningsbeskrivningen, RB 45:4** en central del.

Gärningsbeskrivning

En gärningsbeskrivning ska alltid innehålla besked om tiden och platsen för den brottsliga gärningen. Tillsammans med uppgifterna om vem som har begått gärningen (den tilltalade) och mot vem brottet har riktats (målsäganden) begränsas åtalet till subjekt, tid, rum och objekt. Härigenom individualiseras gärningen i förhållande till andra likartade händelseförlopp, som har ägt rum vid en annan tidpunkt eller på en annan plats eller med andra personer som gärningsman och brottsoffer.

Detta är viktigt då det endast kan väckas åtal om en specifik händelse (som då måste fångas i tid och rum).

Genom dessa uppgifter anger åklagaren ramen för processen. Uppgiften om vem som är tilltalad begränsar domstolens prövning av vem som är gärningsman. Åklagarens angivande av målsägande och beskrivning av gärningen styr domstolens prövning av vilket brott som har begåtts. Kravet på åklagaren att i stämningsansökan beskriva den brottsliga gärningen korresponderar med bestämmelsen om att domstolen inte får döma över någon annan gärning än den om vilken ansvarstalan förs (30:3 RB).

Som framgått ska åklagaren i sin stämningsansökan också ange det eller de lagrum som han eller hon anser är tillämpliga. I detta hänseende är domstolen inte bunden av åklagarens påstående (jura novit curia).

Stämningsansökan ska även innehålla de bevis som åklagaren vill lyfta och vad som ska styrkas med varje bevis.

Misstänktes rättigheter

Det är viktigt att komma ihåg att en misstänkt person inte är att anse som skyldig under förundersökning. Det är först efter fällande dom som vi med säkerhet kan säga om någon är skyldig ("ställt utom rimligt tvivel"). Därför är det viktigt att den misstänkte får en rad rättigheter eftersom styrkeförhållandet mellan en stat som utreder ett brott och den som misstänks ofta är ojämnt.

Några av de misstänktes rättigheter är följande:

- Fair Trial, Rätt att vara tyst, art. 6 EKMR (Europadomstols praxis)
- Rätten att underrättas om misstanke, **RB 23:18**
- Rätt till försvarare (offentlig försvarare – kostanden stannar på staten), **RB 21:3a**
- Rätt till insyn i förundersökning, **RB 23:18**
- Rätt till kopia av protokoll från förundersökning, **RB 23:21**
- Rätt att närvara vid förhör, **RB 23:10**

Som det står mer om i avsnittet om bevis, är det åklagarens berättelse som ska ligga till grund för en fällande dom. Det innebär att det i princip inte spelar någon större roll vad den tilltalade säger i förhör eller under huvudförhandling. Åklagaren ska kunna bevisa sin gärningsbeskrivning som ska "stå på egna ben". Är åklagarens bevisning så pass stark kan däremot tilltalads berättelse få betydelse, om den t ex kan motbevisa något av det åklagaren påstått (Balkongmålet NJA 2015 s 702).

Om det brott den misstänkta utreds för ger minst sex månaders fängelse har personen rätt till en

offentlig försvarare (advokat). Det samma gäller för misstänkt som är anhållen eller häktad.

Vid huvudförhandling gäller en av de processrättsliga principerna, kontradiktionsprincipen. En helt avgörande princip för möjligheten att försvara sig själv (eller via offentlig försvarare).

Huvudförhandling och dom

Huvudförhandlingen är uppdelad i samma moment som vid tvistemål. Åklagare lägger fram sitt yrkande, tilltalad svarar, parterna utvecklar genom sakframställning, vittnen hörs och parter avslutar med plädering, RB 46:1-11. Samma rättegångsprinciper gäller i brottmål.

Dom avkunnas efter överläggning. På samma sätta som i tvistemål är domarna bundna av vad som sagts under huvudförhandling (omedelbarhetsprincipen), **RB 30:2** och den ram som åklagaren satt upp i sin gärningsbeskrivning (**dispositionsprincipen**), **RB 30:3**.

Efter dom kan parter överklaga, **RB 50:1**. Part har, som i tvistemål, tre veckor på sig. Därefter vinner domen **laga kraft** och kan **verkställas**.

På samma sätt som att en sak i tvistemål inte kan prövas igen, begränsar domens **rättskraft** i brottmål vad åklagare kan väcka talan om igen. Om en händelse som avgränsats i tid och rum har prövats kan samma händelse alltså inte prövas igen. Det är gärningsbeskrivningen som avgör var gränsen för rättskraften går.

Överläggning och dom

From:

<https://juridik.kristiansen.nu/> - Juridik på gymnasiet

Permanent link:

<https://juridik.kristiansen.nu/doku.php?id=processraett:brottmal&rev=1706450248>

Last update: **2024/01/28 13:57**

